

Slovotvorná analýza

PLIN059

Mgr. Dana Hlaváčková, Ph.D.

Tvoření slov v češtině

- **derivace** – odvozování, tvoření slov pomocí slovotvorných formantů (kombinace morfémů)
- **kompozice** – skládání na úrovni slovních základů
 - konekt – *život-o-pis, knih-tisk*
- **abreviace** – zkracování

Segmentace slova

- **slovotvorný základ** (kmen, kořen)
- **prefix** – před základem slova (*při-jít*)
- **sufix** – za základem slova (*učí-tel*)
- **koncovka** – součástí sufixu, sama sufixem, mění se při flexi (*zdrav-í*)
- **postfix** – za koncovkou, při flexi se nemění (*jaký-si, jakého-si*)

Slovotvorné postupy

- **derivace**
 - prefixace/deprefixace – připojení prefixu (*dělat – při-dělat*)
 - sufixace/desufixace – připojení sufixu (*tábor-ník*)
 - resufixace – náhrada jednoho sufixu druhým (*vlas-atý – vlas-áč*)
 - postup **prefixačně-sufixační** (*při-hloup-lý*)
 - diskrétní formant (reflexivní zájmena *se, si*)
- **hláskové alternace v kmenovém základu** – změna kvality konsonantů, změna kvantity vokálů
 - *plech – plíšek, brát – branec*

Typologie změn – změna významu nebo slovního druhu

- **mutace** – významová změna a **změna slovního druhu** (*bílit* – *bělidlo*)
- **transpozice** – pouze **změna slovního druhu** (*bílit* – *bílení*)
- **modifikace** – změna významového příznaku (*bílit* – *obílit*)

Počítačové zpracování

- slovo a jeho segmenty = řetězce znaků
- **derivace** – připojení/odpojení, záměna části řetězce (prefix, sufix)
- při automatickém zpracování nezáleží na směru převodu (slovo základové – odvozené)
- možnost pracovat s hláskovými alternacemi
- **slovotvorná Ajka** (CZPJ, 90. léta 20. st, Radek Sedláček)
 - zachyceny jednoduché případy derivace (*učit – učitel, boj – bojiště*)
 - bez alternací, významově chybné dvojice (*míč – mít*)

Deriv

- webové rozhraní – **Deriv**
- autor Pavel Šmerk (1. verze Radek Sedláček)
- generování seznamů slov (prefix, sufix)
- generování dvojic slov (až n-tic) na základě přidání, odebrání, záměny prefixu/sufixu
- omezení pomocí morfologické značky (atributivní systém)
- hláskové alternace – regulární výrazy (Klára Osolsobě)
- propojení s DEBDictem, KonTextem a SketchEnginem (SYN2000, czTenTen12)
- **Derivanče** (derivační analyzátor češtiny)
- <https://nlp.fi.muni.cz/projekty/derivance/>

DeriNet

- <http://ufal.mff.cuni.cz/derinet/search>
- vizualizace slovotvorných vztahů a slovotvorného hnízda
- *Zdeněk Žabokrtský, Magda Ševčíková, Jonáš Vidra*
- vyhledává v 1 mil. slovních jednotek z MorfFlexu
- není zahrnuto skládání slov
- podporováno korpusovými daty
- zapojen morfologický analyzátor, derivační a gramatická pravidla

Morfio

- ÚČNK, <https://morfio.korpus.cz/>
- autoři – Václav Cvrček, Pavel Vondříčka
- vyhledávání přímo v korpusu
[SYN2005/SYN2010/SYN2015/Araneum](#)
- společná báze, specifické formanty
- omezení pomocí morfologické značky (poziční systém)
- možnost hledání alternací (uživatelské rozhraní)

SLAN, CZEDD

- využití pro výuku češtiny jako cizího jazyka
- **CZEDD** – Český elektronický derivační slovník
 - Erik Citterberg, Adrana Válková
 - <https://czedd.netlify.app/insert>
- **SLAN** – Slovtvorný analyzátor pro výuku češtiny pro cizince
 - <https://slan.ped.muni.cz/#/>